

6. Петрова А.І. Формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності в процесі фахової підготовки: автор. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 /Анастасія Іванівна Петрова. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – 20 с.

7. Цой Л.Н. Практическая конфликтология. Книга первая /Л.Н. Цой. – М. : Логос, 2001. – 233 с.

8. Хазова Л.В. Подходы к организации преподавания социально-гуманитарных дисциплин в негуманитарных вузах /Л.В. Хазова // Социально-гуманитарные знания. – 1997. – № 3. – Режим доступа: <http://www.countries.ru/library/methoda/hazova.htm>

CONTENT OF SOCIAL AND HUMANITARIAN DISCIPLINES IN THE PROCESS OF FORMATION OF CULTURE OF FUTURE ORGANIZATION MANAGERS' PROFESSIONAL INTERACTION

Velkova O. V.

Abstract. *The articles studies the problems of the enrichment of social and humanitarian disciplines' content in the process of culture formation of future organization managers professional interaction. Determining role in the process is played by renewed content of such disciplines as "History of Ukrainian Culture", "Philosophy", "English Language for Special Purposes", "Ukrainian Language for Business", Fundamentals of Pedagogy and Psychology". The selection of these disciplines is stipulated by the following: disciplines variability, possibility to obtain the unlimited number of their solutions, variety of view points which are of the same scientific character, the intentional potential for the disclosure of culture of professional interaction of future organization managers, the potential of a person for self-education and self-perfection.*

The article describes such leading directions in organizing and conducting lectures and practical classes as stimulation, communication in the form of dialogues, development of their problem character.

Special attention is paid to certain technologies of study, which stimulate the activity of individuals engaged in educational process. Some of the technologies are: "solution tree", structured debates, brain storming, conflict-method, seminar-and-training.

Key words: *social and humanitarian disciplines, future organization managers, culture of future organization managers professional interaction.*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ: «ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ» З ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ»

УДК. 323.113+316.3

Бакланова Н.М., Паламарчук Є. В.

У статті автор аналізує основні періоди виникнення та розвитку ідеї, теорії громадянського суспільства від античного часу до сучасності. Розкриває деякі сучасні підходи до вивчення даного феномену.

Ключеві слова: громадянин, громадянське суспільство, демократія, правова держава, вільні індивіди, публічна влада, інститути громадянського суспільства, добровільні об'єднання, індивідуальні свободи.

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ТЕМЫ: «ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ КОНЦЕПЦИИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ» ПО ДИСЦИПЛИНЕ «ИСТОРИЯ ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ»

Бакланова Н. М., Паламарчук Е. В.

В статье автор анализирует основные периоды возникновения и развития идеи, теории гражданского общества от античного времени до современности. Раскрывает некоторые современные подходы к изучению данного феномена.

Ключевые слова: гражданин, гражданское общество, демократия, правовое государство, свободные индивиды, публичная власть, институты гражданского общества, добровольные объединения, индивидуальные свободы.

PECULIARITIES OF TEACHING THE TOPIC: «THEORETICAL CONCEPTIONS OF CIVIL SOCIETY: HISTORY AND MODERNITY» IN THE DISCIPLINE «HISTORY OF POLITICAL AND LEGAL DOCTRINES»

*Baklanova N. M.,
Palamarchuk E. V.*

In the article the author analyzes the main periods of occurrence and development of ideas, theories of civil society from ancient times to the present. Some modern approaches to the study of this phenomenon are shown.

Keywords: citizen, civil society, democracy, legal state, available individuals, public authorities, civil society institutions, voluntary associations, individual freedom.

Актуальність теми. Останнім часом проблеми громадянського суспільства, що відносяться до взаємозв'язку особистості, соціальних груп, суспільних формувань та держави, знаходяться у центрі уваги вітчизняних вчених і політиків. І це зрозуміло, оскільки формування громадянського суспільства пов'язано з розвитком демократії, ринкової економіки та становлення правової держави — інакше кажучи, з глобальним соціальним переустроєм, під час якого мали б виникнути структури суспільного контролю, гарантуючі зворотний зв'язок між людиною та суспільством.

Сучасні уявлення про громадянське суспільство — результат довгої еволюції в історії соціально-філософської та політичної думки різних підходів до вивчення даного феномену.

Предметом даної роботи є феномен громадянського суспільства в контексті його історичного розвитку.

Метою статті є - виявити і проаналізувати основні етапи розвитку ідеї громадянського суспільства.

Аналіз наукових досліджень. Дослідження виникнення та розвитку ідеї громадянського суспільства є предметом вивчення багатьох науковців у таких

сферах, як політологія, соціологія, а також дослідження безпосередньо об'єднань громадян та владних органів у державному управлінні. В історичному контексті можна вказати успіхи у вивченні зазначених феноменів. Значний внесок у їх дослідження зробили Арістотель, Платон, Цицерон та інші античні мислителі, які спираючись на соціально-економічну дійсність свого часу, описували громадянина скоріше як особу, що бере активну участь у політичному житті суспільства та входить до міської общини.

Подальший розвиток громадянського суспільства, що став підґрунтям до сучасної інтерпретації цього поняття, виникає вже ближче до епохи Нового часу. Актуальним, глибоким і самобутніми до наших часів залишаються погляди на зазначену низку проблем видатного італійського філософа Н.Макіавеллі. І в подальшому, саме в умовах виникнення теорій природного права та суспільного договору, а також в період перших революцій та легітимізації волі народу ідеї походження, розвитку громадянського суспільства висувалися, формулювалися, обґрунтовувалися такими мислителями-філософами, як Дж. Локк, Г.Гроцій, Ж.Боден, Т.Гоббс, Б.Спіноза, Г.В.Ф. Гегель, А. де Токвіль, І.Кант та іншими.

Більш сучасні уявлення щодо поняття громадянського суспільства мали такі дослідники, як Е.Геллнер, Ю.Габермас, Дж.Кін, Е.Арато і Дж.Коген, Дж.Маклін, Дж.Александр, С. Гінер.

Формулюють своє розуміння громадянського суспільства сучасні українські та російські дослідники зазначеної проблеми Цвих В.Ф., А.Ф. Колодій, Г.Атаманчук, Т.В.Бельська, І.І.Мінаєва, К.Гаджиєв, А.Мігранян,

Отже, виникло багато різних визначень даного феномену, у кожному з яких акцентувався певний аспект.

Виклад основного матеріалу. Генезис ідеї громадянського суспільства коріниться в об'єктивно існуючій потребі індивідуальної свободи, самоцінності кожної окремої особи. Однак матеріальна свобода має матеріалізуватися в такому громадянському просторі, де людські уподобання мали б позитивні результати для суспільства.

Тенденції громадянства в житті народів відомі ще в античному світі. Відтоді започатковується й історія самого поняття «громадянина», «громадянського суспільства». Під значенням «громадянське суспільство» більш подібне до поняття «держава» чи «політичне суспільство». Класики філософської, політичної та соціологічної думки Стародавньої Греції Платон і Арістотель пов'язували громадянське суспільство з правами і обов'язками громадянина. Завдяки боротьбі народних мас з олігархією в давній Греції створюється напівобщина, напівдержавна форма упорядкування – держава-поліс. Демократичне коріння народу сприяло формуванню своєрідного «громадянського» суспільства. Найбільше це виявилось під час правління Перикла, коли демократичний устрій країни викликав захоплення всіх громадян. Перикл вважав сучасний державний лад демократичним, оскільки він був заснований на перевазі більшості, повазі один до одного, доброчесності. Навіть бідність не позбавляла людину поваги, якщо вона чинила щось добре для міста, держави. У тогочасних невеликих містах-державах громадянин мав реальну можливість прямо впливати на прийняття загальнодержавних, а отже, й загальносуспільних рішень. Цицерон, зокрема вважав, що надбанням громадської общини, надбанням народу є

держава. Але що являє собою громадянська община, як не силу людей, які пов'язані між собою [1, с.12]. Вже тоді в людині зароджувався патріотизм, необхідний для виявлення її як громадянина. Це був період, коли Греція перебувала в тяжкій соціально-економічній кризі, наслідками якої були різке розширення з концентрацією багатства на одному соціальному полюсі і розоренням на іншому, розвитку мистецтва, зростанням кількості рабів і посиленням класового антагонізму. Тому мислителі описували громадянина скоріше як особу, що бере активну участь у політичному житті суспільства та входить до міської общини. Саме у давній Греції поняття суспільства, громади і держави практично повністю співпали: громадські права надавало місто-держава, а бути вигнаним з рідного міста означало втратити свою ідентичність.

Треба зазначити, що серед перших мислителів, які трактували проблему громадянського суспільства, називають Платона, який сформулював доволі цілісну концепцію суспільної спільноти – спільноти громадян є прикметною рисою філософії цього мислителя. Узгодженими, за Платоном, є природні соціальні потреби, притаманні людям від народження, та головні чесноти людини. Як у душі людини наявні три складові – чуттєва, вольова і розумна, так і в суспільстві наявні три основні страти: виробники, воїни і правителі. Для кожної із страт властиві свої чесноти: для виробників – поміркованість у задоволенні чуттєвих бажань, для воїнів – мужність у послідовній реалізації вольових прагнень (перед усім, на користь батьківщини), для правителів – мудрість як застосування розуму на користь усієї спільноти. До певної верстви людина потрапляє внаслідок власних природжених нахилів, тому соціальна структура є похідною від потреб індивіда [2, с.341].

Мислителі давнього Риму зробили свій внесок щодо розробки сутності прав его та обов'язків громадянина. Ним вважали вільну людину, яка мала бути підданим Римської імперії та неодмінно мешканцем італійського півострова. Її обов'язки були досить широкими: служба в армії, участь у народних зборах, політична діяльність. *Otium post negotium* – говорили римляни, вказуючи на те, що після справ публічних у них є час для себе, для власного розвитку. Окрім певних прав, громадянин Риму мав певні привілеї в тому, що його не могли розп'яти на хресті [3, с.112].

В епоху середньовіччя емпіричним базисом утворення поняття громадянського суспільства були міські західноєвропейські общини, які впродовж століть протистояли утискам феодальної держави. Міста Європи, що здобули магдебурзьке право, не були державами в державах. Їхній справжній статус був іншим – вони були острівцями громадянського суспільства в межах феодальних країн. В глибинах суспільства середньовіччя вже визрівали суб'єкти майбутнього громадянського суспільства, але і за часів античності і у цей час цей феномен ототожнювався із політичним суспільством.

Подальший розвиток громадянського суспільства, що став підґрунтям до сучасної інтерпретації цього поняття, виникає вже ближче до епохи Нового часу. Актуальними, глибокими і самобутніми до наших днів залишаються погляди на зазначену низку проблем видатного італійського філософа Нікколо Макіавеллі. Він у числі перших запропонував людству ідеї щодо сутності політики як сфери діяльності. Також треба зазначити, що він вбачав різницю між державою і громадянським суспільством, яке живе за своїми законами і не підпорядковане

державі, котра постійно намагається піднятися над суспільством. Громадянське суспільство уявляється Макіавеллі сукупністю різних інтересів — класових, прошаркових, партійних. «Тут немає ґрунту для демократії, оскільки остання вимагає від народу етичної основи — благородства, честі, відваги в усьому, що відноситься до захисту особистого інтересу і тим більше республіканського строю. Інакше кажучи, вільного суспільства вільних індивідів» [4, с.201-303]. Цей італієць першим обґрунтував думку про те, що для збереження та захисту держави правомірно та обов'язково використовувати всі наявні в його розпорядженні засоби, в тому числі й обман, жорстокість та війну. Держава є метою сама по собі, і правитель повинен при необхідності прийняти всі можливі міри для збереження влади. Інтереси держави у нього отримали пріоритет над всіма іншими міркуваннями. Він розробив політичне мистецтво створення твердої державної влади будь-якими засобами, не враховуючи ніякі моральні принципи, керуючись максимою «мета виправдовує засоби» [5, с.304].

Підкреслимо, що в цілому для античності, як і для середньовіччя, характерна відсутність чіткого розмежування між державою та суспільством, оскільки полісне, державне та суспільне означали одне й те саме. Таким чином, можемо стверджувати, що висловлювані в давньогрецьку, давньоримську, середньовічну християнську добу та в епоху Відродження ідеї засад громадянського суспільства можна оцінювати як період виникнення джерел та початок еволюції класичного розуміння цього поняття.

Подальший розвиток громадянського суспільства формує фундамент для сучасного розуміння цього феномена. Ідеї походження, розвитку громадянського суспільства висувалися в умовах виникнення теорій природного права та суспільного договору, а також в період перших революцій та легітимізації волі народу. До таких мислителів відносять Дж.Локка, Г.Гроція, Ж.Бодена, Ф.Бекона, Т.Гоббса, Б.Спінозу, Ж.-Ж.Руссо, Ш.-Л.Монтеск'є, Г.В.Ф. Гегеля, А. де Токвіля, А.Фергюсона, І.Канта та багатьох інших, які у своїх працях висловлювали потреби часу, що зводились до боротьби абсолютної монархії та буржуазної демократії, яка зароджувалася. Формування громадянського суспільства йшло паралельно з формуванням держави нового типу — буржуазної. Це був процес перетворення традиційної класової держави у правову. І тому співвідношення політичного і громадянського суспільства стає предметом уваги соціально-філософської думки. Так, видатний англійський теоретик Т.Гоббс у своїх творах виклав нову концепцію громадянського суспільства, по-перше, на його думку, воно виникає внаслідок переходу від натурального некерованого первісного стану до впорядкованого культурного суспільства, громадяни якого керуються дисципліною. Разом з громадянином вдосконалюється і саме суспільство із спектром своїх взаємин. При цьому структура суспільства виглядає у нього багаторівневою: 1) держава, володіюча верховною владою, суверенна; 2) групи та об'єднання громадян; 3) окремі громадяни як піддані державця та суверена і як представники тих чи інших груп та об'єднань. Громадянське суспільство — «союз індивідуальностей», колектив, у якому окремі люди набувають високі якості [6, с.198-201].

Сама концепція індивідуалізму, розроблена Т. Гоббсом, Дж. Локком, Ж.-Ж. Руссо, Ш.-Л. Монтеск'є та ін., ставила питання про свободу особистості як громадянина суспільства, незалежного від держави. Внаслідок цього

традиційна концепція, особливо з другої половини XVIII ст. почала переглядатись, і в першу чергу — з визнання факту існування суспільства вже в природному стані. Отже, держава приходить не на зміну суспільству, а покликана керувати ним, держава — це інструмент суспільства, за допомогою якого вона актуалізує себе. Ця ідея особливо чітко простежується в роботах шотландського вченого XVIII ст. А. Фергюсона.

Значний внесок у розвиток думки про громадянське суспільство зробив Г.В.Ф. Гегель. Філософ вважав, що людина народжується вільною лише духовно, а саме громадянське суспільство, його розвиток настає пізніше, ніж розвиток держави, воно створене «лише в сучасному світі». За Гегелем, вступ людей у громадянське суспільство є обов'язковим, оскільки лише у ньому правове відношення володіє дійсністю.

Поступово формується уявлення про те, що держава, яка надмірно розростається, стає на перешкоді вільного волевиявлення окремого індивіда в реалізації його потенційних можливостей [7, с.10-11]. І.Кант драматизує ситуацію утворення громадянського суспільства. Недружність, марнославство, жадібність поєднуються в людині з прагненням до згоди, тому громадянське суспільство стає єдиним шляхом узгодження свободи одного зі свободою іншого. Основними принципами, на яких базується громадянське суспільство, є, за Кантом, свобода члена суспільства як людини, рівність його з іншими як підданого, а також самостійність члена суспільства як громадянина. Ця самостійність ґрунтується на самоврядності людського розуму та на незалежності сумління кожної людини. Отже, сутність громадянського суспільства, за Кантом, полягає в можливості прийняття свідомого і відповідального рішення кожним громадянином.

Тлумачення громадянського суспільства як особливої недержавної сфери соціального організму мало широке розповсюдження в Європі завдяки А. де Токвілю. Становлення суспільства та громадянського суспільства він пов'язував з формуванням общини, що представляє собою інститут, який з'являється раніше держави та незалежно від неї. Громадянське суспільство, на відміну від держави, — це сфера для якої характерні не примус, а добровільний вибір, авторитет моралі, а не влади; але плодотворність їх взаємодії буде при умові, що держава буде демократичною. У зв'язку із цим він акцентує увагу на велику роль особливого соціального інституту — політичних асоціацій, які, за Токвілем, не входять до складу громадянського суспільства, але й не є частиною державного апарату, а є засобом їх взаємодії. Громадянські та політичні організації сприяють взаємному розвитку. Тобто, вчений не виключає політичний початок із сфери громадянського суспільства, він не тільки не протиставляє громадянське та політичне суспільство, але й вважає їх взаємодію необхідною для істинної демократії. Можливо сказати, що токівлевська традиція служить теоретичною та практичною основою для досліджень конкретної структури громадянського суспільства, тобто надає проблемі соціологічного виміру [8, с.76-88].

Зазначимо, що в цілому формування різних варіантів концепцій громадянського суспільства в Новий час нерозривно пов'язано з формуванням ідеї індивідуальної свободи, самоцінності кожної окремої особи. Отже, аналіз цих традицій дозволяє визначити загальні принципи, якими вони об'єднані. Це, по-перше, принцип, згідно з яким, всі людські істоти за своєю природою є вільними

та рівними перед законом особистостями. По-друге, це принцип законності, відповідно якому, закони, що визначають реальну сферу свободи окремих індивідів, мають універсальне значення. По-третє, це принцип свободи, стосовно вираження своїх потреб та дій в особистих інтересах у рамках існуючої законності, а також гарантовані законом та відповідними інститутами право створювати добровільні об'єднання. По-четверте, це захищена державою свобода придбання власності та розпорядження нею. І п'яте – наявність механізмів, які стабілізують відносини між громадянським суспільством та державою і надають суспільству необхідний рівень захищеності від державного втручання.

Протягом більшої частини ХХ ст. проблема громадянського суспільства не отримала належного розвитку як в Україні, так і в інших державах. Це був період спаду інтересу до цієї проблематики, пов'язаний з тоталітарним режимом, який панував в той час, коли держава безоглядно втручається у сферу приватного життя громадян. Загальна причина відновлення інтересу до проблематики громадянського суспільства в 80-х роках ХХ ст. полягає в протесті проти одержавлення суспільства та засиддя в ньому владних структур і центр ваги в дослідженні соціальних проблем переноситься на дослідження демократичних цінностей, на аналіз проблем громадянського суспільства. З цього приводу виникло багато різних визначень даного феномену, у кожному з яких акцентувався певний аспект.

З'явилося нове трактування поняття «громадянське суспільство», пов'язане з іменами таких зарубіжних вчених, як Е.Геллнер, Ю.Габермас, Дж.Кін, Е.Арато і Дж.Коген, Дж.Маклін, Дж.Александр, С.Гінер, Л.Даймонд та багато інших. Громадянське суспільство не має чіткого свого визначення. У це поняття кожен дослідник вкладає своє розуміння, виходячи з того політичного, економічного чи культурного середовища, в якому він перебуває або яке суспільство досліджує.

Формулюють своє розуміння сучасного громадянського суспільства такі українські та російські дослідники, як В.Андрущенко, Цвих В.Ф., Г.Щедрова, А.Ф.Колодій, В.Бебик, Є.Гуренко, Ю.Красін, А.Карась, Г.Атаманчук, Т.В.Бельська, Ф.Рудич, М.Михальченко, Г.Зеленько, І.І.Мінаєва, К.Гаджисв, Ю.Сунгуров, А.Мігранян та інші. У доробку українських дослідників наголошується на ролі і значущості різних добровільних утворень, які обстоюють ідеї громадянського суспільства. У їхній теоретичній спадщині розглядається еволюція поглядів на сутність громадянського суспільства, аналізуються історичні та національні модифікації, досліджуються тенденції розвитку громадянського суспільства в демократичних перетвореннях України, а також підкреслюються особливості, складності та протиріччя українського ментального соціального та культурного розвитку в контексті формування громадянського суспільства.

Поняття громадянського суспільства використовується для позначення активного, політично та культурно свідомого суспільства, яке може акумулювати в собі різні погляди, прагнення громадянина та груп осіб, а найголовніше, вміння стояти на захисті прав і свобод кожного учасника такого суспільства та доносити свої інтереси до держави через інститути. «Громадянське суспільство – це асоціація вільних громадян, їх посередницьких груп та самодіяльних організацій; автономна, плюралістична, само організована система зв'язків, відносин і взаємодій громадян та їх груп інтересів і прав людини, що виявляється у створенні відповідних інститутів та організацій, зустрічного впливу правової держави, яка

забезпечує у громадянському суспільстві задоволення спільного інтересу і гарантує права громадян» [9, с.52]. За Цвихом В.Ф., громадянське суспільство – окрема, самостійна сфера взаємодії громадян, які саме під час цієї взаємодії утворюють певні інститути та різні організації. Громадянське суспільство є складним явищем, в межах якого існують, зіштовхуються, розвиваються різні соціальні інститути.

А.Колодій виокремлює такі інститути громадянського суспільства:

- у певному аспекті – вибори та референдуми, коли вони служать засобом формування і виявлення громадської думки та захисту групових інтересів;
- залежні від громадськості елементи судової і правоохоронної системи;
- на Заході є тенденція зараховувати до інститутів громадянського суспільства також розподільно-регулятивні інститути сучасної держави загального добробуту [10, с.151]. Громадянське суспільство через свої інститути, що слугують посередниками у реалізації різноманітних релігійних, етнічних, професійних та інших інтересів, здійснює вплив і на державу через органи публічної влади.

У демократичному суспільстві публічна влада включає три владні підсистеми (законодавчу, виконавчу і судову). Між ними існує механізм взаємодії, пов'язаний з їх взаємними обмеженнями, що реалізуються шляхом «стримувань» та «противаг».

Г.Атаманчук дає визначення принципу публічності як такого, що включає «широкий доступ громадян до участі в питаннях управління шляхом обрання відповідальних органів та громадянського контролю за їх функціонуванням згаданих органів, а також судовий контроль за дотриманням в управлінських процесах, закріплених конституційно інтересів суспільства, прав і свобод громадян» [11, с.275]. Чим більше органи влади сприятимуть залученню громадян, груп, інтересів, організацій до процесу прийняття рішень, тим більше суспільство набуває ознак демократичності та створюватимуться умови для саморозвитку громадянського суспільства. Для ефективності взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства повинні діяти певні принципи їх співробітництва. Зазначимо, що громадянське суспільство набирає вигляду сукупності суспільних відносин (економічних, соціальних, політичних, духовних), формальних, а також неформальних структур, які задовольняють спектр потреб і реалізують інтереси індивідів або їх груп, що адекватні досягнутому рівню суспільного розвитку.

Слід підкреслити, що громадянське суспільство досягає високого рівня розвитку в умовах демократії, а остання, в свою чергу, формується, розвивається та зберігається на ґрунті громадянського суспільства. Таким чином роль громадянського суспільства в процесі демократизації суспільно-політичного життя полягає в реалізації таких його функцій, як забезпечення вільного розвитку особистості, захист її інтересів, здійснення самоврядування в усіх сферах та на всіх рівнях суспільного життя.

Висновок. У даній статті було розглянуто основні етапи розвитку ідеї громадянського суспільства: давні часи, середньовіччя, Новий час та сучасний період розвитку політичної теорії. Відповідно до цього були виявлені особливості теоретичних підходів до визначення феномену в ці періоди. А саме – давньогрецька, давньоримська та середньовічна доба оцінюється як період виникнення джерел та початок еволюції класичного розуміння поняття «громадянське суспільство». В Новий час сформувалися основні концепції

громадянського суспільства в рамках локківської, гегелівської та таквілевської традиції, на основі яких в подальшому йшло дослідження громадянського суспільства та його взаємозв'язок з державою. Сучасний період дослідження цього феномену характеризується новим підходом до тлумачення його сутності, як суспільства рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага. Центр ваги в дослідженнях цього періоду переноситься на аналіз структури громадянського суспільства, його інститутів, взаємозв'язку з демократизацією сфер життя. Зазначимо, що сучасною Україною крім широких наукових досліджень за роки незалежності зроблені певні кроки до розвитку та зміцнення громадянського суспільства, по-перше, державна політика спрямована на запровадження ефективного механізму взаємодії його інститутів з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на засадах партнерства і взаємної відповідальності, створення сприятливих умов для забезпечення здійснення та захисту прав і свобод людини і громадянина.

Викладений на сторінках цієї статті матеріал може суттєво доповнити розділ «Основні етапи еволюції теорії громадянського суспільства» з дисципліни «Історія політико-правових вчень», яка викладається у Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К.Д.Ушинського студентам спеціальності 6.020302 Історія*.

Література

1. Демиденко А.Ю. Хрестоматия: история зарубежных политических учений. — К. : Думка, 1993. - 720 с.
2. Платон.Собрание соч. : в 4-х т./Платон. - М., 1993. - Т. 2. - 416 с.
3. Політологія: [навч.пос. для студентів вищ. навч. закладів]/Г.П. Щедрова, Ф.В. Барановський, О.Г. Михайловська та ін.; СНУ ім. В.Даля; за ред. Г.П.Щедрової. — Луганськ : СНУ ім.В.Даля, 2005. - 200 с.
4. Макиавелли Н. Государь. Рассуждения о первой декаде Тита Ливия. О военном искусстве /Николо Макиавелли. - М. : Мысль, 1996. - 639 с.
5. Там само, с. 304.
6. Демиденко А.Ю. Хрестоматия : история зарубежных политических учений. — К. : Думка, 1993. - 720 с.
7. Щедрова Г.П. Громадянське суспільство, правова держава і політична свідомість громадян: Монографія. — К. : Ісідо, 1994. — 210 с.
8. Михайловська О. Інститути громадянського суспільства і формування ідеології модернізації в Україні / О. Михайловська // Політичний менеджмент. — 2006. — № 3. — 109 с.
9. Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: [навч. посіб.]; /За ред. О.Н. Ярмиш, Ю.М. Тодики. — Х. : вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2002. - 672 с.
10. Основи демократії : [підручник для вузів]/За заг. ред. А.Ф.Колодій. — Львів : Астролябія, 2009. — 832 с.
11. Державне управління: словн-довід. [/упорядкув. В.Д. Бакуменко, Д.О. Безносенко, І.М. Варвар, В.М.Князев; за заг. ред. В.М.Князєва]. — К. : Вид-во УАДУ, 2002. — 282 с.

PECULIARITIES OF TEACHING THE TOPIC: «THEORETICAL CONCEPTIONS OF CIVIL SOCIETY: HISTORY AND MODERNITY» IN THE DISCIPLINE «HISTORY OF POLITICAL AND LEGAL DOCTRINES»

Baklanova Natalia

Abstract. *Involvement of society solves the government decisions it is an important of modern conditions of Ukraine as a state, that took of the main goal of integration into European political, economic and cultural space and the construction of democracy. The subject of this article is the phenomenon of civil society in the context of its historical development. The purpose of this article is to identify and analyze the main stages of development of the idea of civil society.*

Modern conceptions of civil society are the result of a long evolution in the history of socio-philosophical and political thought of various approaches to the study of this phenomenon.

The author is analysing the genesis of the idea of civil society from ancient times to the present. It is political and legal ideas of ancient Greece and Rome made up the roots of the concept and the idea of civil society. In the future notionalists of each times, based in its reality, they developed the conception of the idea of civil society. Since the late of twentieth century, there is a new interpretation of this concept, many different definitions of this phenomenon were there, the specific aspect was emphasized. The accent of modern research is transferred to the analysis of the structure of civil society, its institutions, the relationship with democratization. We want to note that modern Ukraine in addition to a wide scientific research during the years of independence made some steps towards the development and strengthening of civil society, at the first, the government policy is aimed at implementing an effective mechanism of interaction of its institutions with the bodies of Executive power and bodies of local self-government on the principles of partnership and mutual accountability, to create favorable conditions to ensure and protect the rights and freedoms of men and citizen.

**ПСИХОЛОПІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРЕАТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
СТУДЕНТІВ ДЕФЕКТОЛОПІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ**

Малій Н. Ю.

Дослідження присвячено емпіричному вивченню психологічних особливостей креативності особистості студентів дефектологічного факультету. З'ясовуються закономірності прояву психічних явищ емоційної, мотиваційної та вольової сфери у структурі креативності особистості у пізньому юнацькому віці, формуються передумови розгляду креативності як багатомірного психічного явища особистісної природи.

Ключові слова: *особистість, креативність, студент, творчість, здібність, емоції, воля, мотивація, кореляція, відмінність, фактор.*

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КРЕАТИВНОСТИ ЛИЧНОСТИ
СТУДЕНТОВ ДЕФЕКТОЛОГИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА**